

آذربایجان و آران^۱

آذربایجان و آران دو بخش از منطقه‌ی محدوده‌ی فرهنگی ایران هستند که از دیر باز به ایران تعلق داشته‌اند ولی از حدود یکصد و پنجاه سال پیش بخش آران پیوسته‌ی خاک روسیه شده که پس از فرو پاشی شوروی یک کشور مستقل را تشکیل داده است. آران را امروز نام به خطا، آذربایجان داده‌اند ولی این لغزش نه پس از فرو پاشی که از زمان پیدایش حکومت شوروی پیدایی یافت. دو منطقه‌ی آذربایجان و آران دو بخش جغرافیایی کاملاً متفاوت از مجموعه‌ی ایران فرهنگی هستند که به لحاظ زبان، فرهنگ، موقعیت جغرافیایی کاملاً از هم جدا بوده و هیچ وجه مشترک قومی ویژه (به جز ایرانی بودن به معنای عام) با یکدیگر نداشته‌اند. آذربایجان، آذربایجان بوده است و آران، آران. درست همان گونه که خراسان، خراسان بوده است و ری، ری. با انبوهی دو گونگی و در عین حال هردو پاره‌ای از ایران.

این گزاره در مورد خراسان و ری بسیار آسان پذیر است ولی در مورد آذربایجان و آران به لحاظ تبلیغات دشمنان دانا و دوستان نادان ایران و نیز از جانب کسانی که همیشه در پی کندن پاره‌هایی از این مرز و بوم کهن بوده‌اند اندیشه‌ها را در گمان می‌اندازد. آنچه در پی می‌آید مجموعه‌ای از اسناد و مدارکی هستند که جدایی آذربایجان و آران را از یکدیگر به درستی نشان می‌دهند.

۱. در بررسی نام آذربایجان آنچه به دست می‌آید آن است که این منطقه در گذشته نام‌های آذربایگان، آذربایجان، آذربادگان، و آذربایجان را داشته است و مستندترین مدارک می‌گویند همه‌ی این‌ها از ریشه‌ی آتروپاتن گرفته شده است و آتروپاتن نام سردار مادی این منطقه بوده است که آن را در برابر حمله‌ی اسکندر حفظ کرده است

۲. ابن حوقل جغرافی‌دان نیمه‌ی نخست سده‌ی چهارم هجری در کتاب «صوره الارض» چند بار از آران و آذربایجان نام برده و این دو سرزمین را از یکدیگر جدا دانسته است. وی ضمن ارایه نقشه‌ای که در کتاب خود آن را رسم کرده است آران و آذربایجان را دو منطقه دانسته که رود ارس آن را از هم جدا می‌کند. ابن حوقل به هنگام ذکر نام آران از گنجه، تفلیس، شابران، قبله، شماخیه نام می‌برد که همه‌ی این شهرها در شمال رود ارس یعنی کشور «جمهوری آذربایجان» فعلی قرار دارند و در گفتگو از شهرهای آذربایجان از اردبیل، دهخوارقان، تبریز، سلماس، خوی، ارومیه، مراغه، اشنویه، مرند و غیره یاد می‌کند که همگی در استان آذربایجان و اردبیل و بر سرهم در جنوب ارس قرار دارند.

۳. یاقوت حموی که در سده‌ی هفتم هجری می‌زیسته در کتاب «معجم البلدان» پیرامون آران چنین نوشته است: «آران نامی است ایرانی، دارای سرزمینی فراخ و شهرهای بسیار که یکی از آن‌ها گنجه است. میان آذربایجان و اران رودی است که آن را ارس گویند. آنچه در شمال این رود نهاده است از آن اران و آنچه در سوی جنوب قرار گرفته است از آذربایجان است»

---

۱. برگرفته از کتاب آذربایجان و آران نوشته‌ی عنایت اله رضا برگردان ذبیح اله صفا ناشر انتشارات ایران زمین سال ۱۳۶۰

۴. در کتاب برهان قاطع که به سال ۱۰۶۲ هجری نوشته شده است در زیر عنوان آرس چنین آمده است :

ارس : به فتح اول و سکون سین نام رود خانه‌ای است مشهور که از کنار تفلیس و بین آذربایجان و اران می‌گذرد .

۵. استاد بارتولد شرق شناس مشهور در مورد آذربایجان و اران چنین نوشت «رود ارس که اکنون آذربایجان را از قفقاز جدا می‌کند در روزگاران کهن مرز قومی و نژادی قاطعی بوده میان سرزمین ایرانی ماد و سرزمین آلبانیای قفقاز» و نیز در جای دیگر می‌گوید «آلبانیا در روزگار باستان و نیز بعدها هنگامی که اران نامیده شد به سرزمینی از ناحیه دربند و تفلیس گفته می‌شد که از سمت جنوب تا ارس امتداد داشت» و در جایی دیگر می‌گوید «تفاوت‌های قومی و نژادی میان آذربایجان و اران حتی در دوره‌ی اسلامی نیز بر طرف نشد»

۶. در جلد نخست دایره المعارف روس منتشر شده در سال ۱۸۹۰ میلادی چاپ سن پترزبورگ در زیر نام آذربایجان آمده است «آذربایجان [منظور کل آذربایجان است] استان شمال غربی ایران است . آذربایجان از جنوب محدود است به کردستان و اراک ، از غرب به کردستان ترکیه ، از شمال به ارمنستان روس و جنوب قفقاز که رود ارس آن را قطع می‌کند و از شرق به استان گیلان که ۱۰۴۸۴۰ کیلومتر مربع مساحت دارد» و در باره‌ی قفقاز نوشته است «سرزمینی که از جنوب به ارس منتهی می‌گردد» ولی در چاپ سال ۱۹۶۰ همین دایره المعارف که در مسکو انتشار یافته می‌گوید آذربایجان شمالی که به آن آذربایجان شوروی هم می‌گویند ۸۶۶۰۰ کیلومتر مربع مساحت دارد و در مورد دیگر می‌گوید آذربایجان ایران ۱۰۰۰۰۰ کیلومتر مربع مساحت دارد . اگر بخش شمال رود ارس یعنی اران که به نادرست نام آذربایجان شوروی بر آن نهاده اند واقعاً آذربایجان بوده است چگونه است که مساحت کل آن نسبت به آنچه که در دایره المعارف ۱۸۹۰ نوشته بود ۸۶۰۰۰ کیلومتر مربع بیشتر شده است.

واقعیت آن است که بعد از تشکیل حکومت بلشویکی، آذربایجان ایران هنوز در زیر نگاه توسعه طلبی همسایه شمالی قرار داشت و انتخاب نام جعلی آذربایجان برای منطقه‌ی اران به این جهت بوده است که با «آذربایجان شمالی» نامیدن آن، زمینه را برای تصاحب بخش دیگری از سرزمین ما که به گفته‌ی آنان «آذربایجان جنوبی» است فراهم گردد. دانشمند بزرگ روس استاد بارتولد در کتاب خود می‌نویسد «نام آذربایجان برای جمهوری آذربایجان از آن جهت انتخاب شد که گمان می‌رفت با برقراری جمهوری آذربایجان، آذربایجان ایران و جمهوری آذربایجان یکی شوند» و نیز می‌گوید هر گاه لازم باشد نامی برگزید که سراسر جمهوری آذربایجان را شامل شود در آن صورت می‌توان نام اران را برگزید.

۷. بعد از برگزیدن نام آذربایجان برای منطقه اران توسط نوحکومتان روسیه، زنده یاد احمد کسروی ضمن ابراز تعجب شدید از این کار روسیه می‌نویسد «شگفت است که اران را اکنون آذربایجان می‌خوانند، با آن که آذربایجان نام سرزمین دیگری است که در پهلوی اران از آن

بزرگ‌تر می‌باشد . . . بزرگان اران برای چه نام تاریخی و کهن خود را کنار نهاده و دست یغما به سوی آذربایگان دراز کرده‌اند و چه سودی را از این کار شگفت خود امیدوار بوده‌اند؟»
۸. وقتی که حرکات خیانت کارانه‌ای را که بعد از شهریور ۱۳۲۰ اتفاق افتاد به نظر بیاوریم علت فراموش کردن نام اران را از جانب آنان که خود را به خواب زده‌اند تا مردمان را نیز بخوابانند در می‌یابیم.

در تاریخ بیست و یکم آذر ۱۳۲۹ سران «فرقه‌ی دموکرات آذربایجان» تلگرافی به دبیر اول کمیته حزب جمهوری شوروی سوسیالیستی آذربایجان مخابره کردند که متن آن چنین بود .
پدر عزیز و مهربان میرجعفر باقرف
« خلق آذربایجان جنوبی که جز لاینفک آذربایجان شمالی است مانند همه‌ی خلق‌های جهان چشم امید خود را به خلق بزرگ شوروی دوخته است »
در جلسه‌ی فعالان فرقه‌ی دموکرات آذربایجان به مناسبت پنجمین سالگرد تاسیس فرقه‌ی مذکور قطعنامه‌ای به تصویب رسید که متن آن چنین است «از کمیته مرکزی فرقه‌ی خواستاریم که در مقابل توجه و کمک‌هایی که برادران همخون ما پس از مهاجرت به میهن خود آذربایجان شمالی نسبت به ما مبذول داشته‌اند سپاسگزاری کند»
آیا دلیلی روشن‌تر از این می‌توان برای معلوم داشتن نام جعلی جمهوری آذربایجان یافت؟
آیا این نوشته پرده از رازها بر نمی‌دارد.

عبدالرحمان حسنی

۸۲/۷

---

۱. مرجع : آذربایجان و آران دکتر عنایت الله رضا انتشارات ایران زمین چاپ اول ۱۳۶۰